

A MAGYAR TÖBBSZÖRÖS KÉRDÉSEK LEXIKAI-FUNKCIONÁLIS MEGKÖZELÍTÉSBN

GAZDIK ANNA

1. Bevezetés¹

A jelen tanulmány témája a magyar többszörös fókusz, pontosabban a többszörös kérdések elemzési lehetőségeinek bemutatása a Lexikai-Funkcionális Grammatikában (LFG), amely, szemben a transzformációs szintaktikai elméletekkel, nem tartalmaz sem mozgatókat, sem pedig üres kategóriákat.

A predikátum-argumentum lokalitási elve és a mondat felszíni szerkezete között feszülő ellentmondások olyan kihívást jelentenek, amellyel minden szintaktikai elméletnek szembe kell néznie. Egy egyszerű példával élve, az elméletnek számot kell tudnia adni arról, hogy egy vonatkozó névmás, bár tagmondata elején helyezkedik el, esetét az igétől kapja, amely viszont lineárisan hátrébb, a mondat ágrajzát tekintve pedig mélyebben beágyazva helyezkedik el, mint a névmás. Tekintsük a következő német példát:

- (1) *der Junge, den ich auf dem Markt gesehen habe*
a fiú akit én -on a.DAT piac lát.PASTPART segédige
'a fiú, akit a piacon láttam'

A *den* vonatkozó névmás tehát esetét a *gesehen*-től kapja, az esetadás pedig lokális viszonyt feltételez. Az ellentmondást, azaz azt, hogy egy elemnek egyszerre két helyen kellene lennie egy mondatban, de csak az egyik helyen kerül kiejtésre, már a *Kormányzás és kötés* elmélet (Chomsky 1981) is úgy oldja fel, hogy az adott elem mindkét pozícióban megjelenik, de nem egyszerre. A mondat mélyszerkezetében ott, ahol a nyelvtani folyamatokban (pl. esetadás) részt vesz, a felszíni szerkezetben pedig ott, ahol kiejtésre kerül. A két szerkezetet mozgatók kötik össze, amelyek általában különféle megszorításoknak vannak alávetve (pl. a mozgatók balra és felfelé történnek, nem léphetnek át egyszerre több NP és CP határt, stb.).

Hasonlóképpen kezelik a transzformációs elméletek a kérdőszavakat és a fókusz, amelyek bizonyos nyelvekben a mondat perifériáján helyezkednek el (tipikusan a mondat elején, de pl. a finnben a fókusz a mondat végén is állhat,

¹ Szeretnék köszönetet mondani a névtelen lektornak hasznos megjegyzéseiért és észrevételeiért.

lásd Newson–Maunula 2006). A mondat perifériájára való mozgatás általában egy pozícióhoz kötődik, amelyet az adott elemnek be kell tölteni, pl. a kérdőszavaknak a [Spec, CP]-t, ahol meghatározzák a mondat illokúcióját, vagy pedig a fókusznak a [Spec, FocP]-t, amely kifejezetten a fókuszált elemek elhelyezésére feltételezett funkcionális projekció (ezek fajtáiról lásd többek közt Rizzi 1997-et).

A minimalista elemzésekben (például Chomsky 1995) a mozgások kiváltója az ún. jegyellenőrzés: azt, hogy egy adott elem a megfelelő [foc +/-], illetve [wh +/-] jegyekkel került-e be a numerációba, úgy lehet eldönteni, hogy a megfelelő pozícióba mozog, hogy ezt leellenőrizze. Itt azonban mindenképpen felmerül a többszörös kérdések, vagy a többszörös fókusz problémája. Bizonyos nyelvekben ugyanis csak egy kérdőszó mozog előre, a többi helyben marad. Ezekben az esetekben vagy az utóbbi elemek rejtett mozgását feltételezik (így kerülhetnek a hatókörüknek megfelelő pozícióba), vagy pedig azt, hogy tulajdonképpen a [Spec, CP] illetve [Spec, FocP] jegye vonzza az adott elemet a megfelelő pozícióba. Ekkor azonban azok a többszörös kérdések ütköznek problémába, amelyekben minden kérdőszó a mondat elején jelenik meg. Szép számmal találunk mindkettőre példákat a különböző nyelvekben:

- (2) (japán, Mycock 2006: 16)
Mari-ga doko-ni nani-o okimashita ka.
Mari-NOM hova-LOC mi-ACC tesz-PAST Q-part
'Mit hova tett Mari?' (a magyar fordítást az indokolja, hogy a japán kérdésre is párlista a válasz, ennek magyarázatát lásd később)
- (3) (orosz)
Kuda chto polozhila Masha?
hova mit tesz.PAST Mari
'Hova mit tett Mari?'

Mycock (2006) amellett érvel, hogy a fókuszálás nem csak a szintaxisban mehet végbe, és rejtett mozgások helyett azt feltételezi, hogy az *in situ* kérdőszavak a prozódiaiban fókuszálódnak. Megmutatja, hogy egy adott hatókör felvétele a mondat prozódiai szerkezetében is lehetséges, és hogy ez a szemantikában a szintaxisból származóval egyenértékű információként jelenik meg. Elemzéséhez elméleti keretként az LFG-t választja, mivel ez lehetővé teszi a prozódiai, szintaktikai, funkcionális, szemantikai, stb. információk egymástól független, párhuzamos, tehát egymásból nem levezethető reprezentációját.

A Lexikai-Funkcionális Grammatika megalkotásának hátterében ugyanis éppen a chomskyánus modell kritikája állt, pontosabban az a megfontolás, hogy a modellnek pszichológiailag reálisnak és számítógéppel hatékonyan kezelhetőnek kell lennie (Komlósy 2001). A pszicholingvisztikai kísérletek nem igazolták vissza a transzformációk működését, tehát például azt, hogy egy passzív mondat létrehozása vagy megértése hosszabb időt venne igénybe, mint a neki megfelelő aktív mondaté (Abeillé 2007). Az LFG ennek megfelelően mellőzi az üres kategóriákat és a transzformációkat

A jelen dolgozatban arra teszek kísérletet, hogy bemutassam a magyar többszörös kérdések elemzése során felmerülő nehézségeket, problémákat, majd pedig körvonalazzam lehetséges reprezentációjukat az LFG keretében. A dolgozat következő részében a magyar többszörös kérdések fajtáit mutatom be. Ezt követi az LFG elméleti keretének rövid ismertetése (erről bővebben lásd magyarul Komlósy 2001, angolul Dalrymple 2001). Végül pedig egy lehetséges LFG elemzést mutatok be, amelynek teljes kidolgozása azonban további kutatásokat igényel.

2. Többszörös kérdések a magyarban

A magyarban alapvetően háromféle többszörös kérdéstípust különíthetünk el, szerkezetük, illetve a rájuk adott válaszok alapján. Tekinsük először azokat a kérdéseket, amelyekben minden kérdőszó az ige előtti mezőben helyezkedik el.

2.1. Minden kérdőszó az ige előtti pozícióban

A szakirodalomban hagyományosan *multiple fronting*-ként emlegetett kérdéstípus elnevezésénél szándékosan kerülöm a mozgásra utaló terminológiát, hiszen célom éppen annak bemutatása, hogy hogyan lehet egy nem transzformációs keretben megközelíteni ezeket a kérdéseket. Lássunk egy példát:

(4) *Ki kivel ment moziba?*

A (4)-es kérdésre egy párlista a válasz. A nem közvetlenül az ige előtt álló (egy vagy több) kérdőszó a párok első elemét határozza meg a válaszban, vagyis azt az adottnak vett halmazt, amelynek minden eleméhez hozzá kell rendelni egy elemet az ígét közvetlenül megelőző kérdőszó által denotált halmazból, amelynek viszont nem kell minden elemét felhasználni. A kérdőszavak sorrendjénél tehát nem számít a transzformációs irodalomból ismert *superiority*, amelynek értelmében pl. az angolban a tárgyra vagy egy nem kötelező vonzatra vonatkozó kérdőszó nem előzheti meg az alanyra vonatkozót:

- (5) **What did* *who do?*
mit segédige.PAST ki csinál

Ebben a kérdéstípusban bármely kérdőszó bármelyikkel kombinálódhat, kivéve a *miért* és a *hogyan*, amelyek nem fordulhatnak elő első kérdőszóként. É. Kiss (1993) ezt az ún. specifikussági megszorítással magyarázza, azaz a nagyobb hatókörű kérdőszavaknak specifikusnak kell lenniük, a *miért* és a *hogyan* pedig sosem az. Az ígét közvetlenül megelőző kérdőszó lehet specifikus és nem specifikus is. A specifikusság É. Kiss (1993) és Kiefer (2007) alapján (nem formálisan) azt jelenti, hogy egy NP egzisztenciális preszuppozíciót vezet be, egy operátor pedig olyan halmazt denotál, amely az adott diskurzusban már ismertnek tekinthető. A *miért*-tel és a *hogyan*-nal ellentétben a *melyik* kérdőszó mindig specifikus. A többi kérdőszónak pedig adható specifikus értelmezés, első kérdőszóként pedig csak ilyen értelmezés adható. É. Kiss (1993) azt is megmutatja, hogy a specifikus olvasatú kérdőszavak a *superiority* feltételt még az angolban is megszeghetik:

- (6) *What did* *which person* *say?*
mit segédige.PAST melyik személy mond
'Melyik személy mit mondott?/Melyikük mit mondott?'

A magyar és az angol közötti különbség itt abban ragadható meg, hogy a magyarban az elemek lineáris sorrendje tükrözi a hatóköri viszonyokat, míg az angolban nem. A (6)-os példában a *which person* nagyobb hatókörrel bír, mint a *what*, ami a transzformációs elemzésekben úgy jelenik meg, hogy az *in situ* kérdőszó rejtett mozgatással az LF-ben (logikai forma) kerül hatóköri pozíciójába. Az LFG-ben természetesen egy másfajta megközelítést kell majd alkalmaznunk, amely nem tartalmaz mozgatást, de mégis elérhetővé teszi a kívánt értelmezést.

A kérdőszavakat, mivel a válaszban a nekik megfelelő elem általában a fókusz, illetve a fókuszhoz hasonlóan szintén egy előfeltételezett mondatstruktúrával állnak, szokás szintaktikai értelemben a fókusz egyik fajtájának tekinteni (pl. Kálmán 2001). Amennyiben viszont a magyarban minden kérdőszót fókusznak tekintünk, a (4)-es példában bemutatott kérdés ellentmond annak a megfigyelésnek, mely szerint a magyarban kizárólag egy preverbális fókusz lehetséges, több nem (lásd például É. Kiss 1999-et), a második (és a többi) fókusz *in situ* pozícióban helyezkedik el:

- (7) *[JÁNOS]_F [A KERTBEN]_F kérte meg Mari kezét.

- (8) [JÁNOS]_F kérte meg Mari kezét [A KERTBEN]_F.

É. Kiss (1992) szerint nem is tekinthető mindkét kérdőszó fókusznak, a nem közvetlenül az ige előtt állók valójában univerzális kvantorok, mivel ezek az operátor által denotált halmaz minden eleméhez egy pár kiválasztását várják a másik operátor által meghatározott halmazból.

Surányi (2006) azonban ezen megközelítés ellen foglal állást, leginkább disztribúciós és interpretációs érvekre támaszkodva. Az előbbivel kapcsolatban megemlíti, hogy a kettőnél több kérdőszót tartalmazó mondatok nem szinonimái az univerzális kvantort tartalmazókéknak:

- (9) *Ki melyik lánynak kit mutatott be?*
(Mondd el mindenkiről, hogy kit mutatott be melyik lánynak.)
- (10) *Mondd el, mindenki minden lánynak kit mutatott be.*
(Ki az, akit mindenki minden lánynak bemutatott?) (Surányi 2006: 4)

Megjegyzem azonban, hogy a kontextus nélküli példamondatokat, főleg a (10)-est, kifejezetten nehéz értelmezni, és ezért a szinonimitásról nem lehet egyértelmű ítéletet mondani.

A disztribúciós érvek a következők. Ezek a kérdőszavak nem követhetik az igét a magyarban, míg a kvantorok igen:

- (11) *Két lányt hívott fel minden fiú.*
**Kit hívott fel ki? (ha a ki a sorting key)²* (Surányi 2006: 5)

Két univerzális kvantor közé beékelődhetnek határozók, míg két kérdőszó közé nem:

- (12) *Minden fiú szerintem minden lányt felhívott.*
**Ki szerinted kit mikor hívott fel?* (Surányi 2006: 5)

Végül pedig, az univerzális kvantort ki lehet emelni alárendelt mondatokból, míg a többszörös kérdések első kérdőszavát nem:

- (13) *Minden lányt Péter szeretné, hogy felhívjunk.* (Surányi 2006: 5)
**Melyik lányt Péter kérdezte, hogy mikor hívunk fel?*

² A *Sorting Key* terminus Kuno–Takami (1993)-hoz fűződik, és arra utal, hogy egy többszörös kérdésre adott válasz általában a lineárisan legelső kérdőszó alapján strukturálódik. A (11)-es példában tehát a válasz a telefonálókat sorolná fel, és mindegyikükhöz hozzárendelné azt, akit felhívott. Ellenkező esetben a felhívottakhoz rendelné hozzá az adott telefonálót.

Surányi (2006) amellett érvel, hogy ezek a kérdőszavak, még ha szintaktikailag nem is tekinthetők topiknak, topikként értelmeződnek a szintaxis–szemantika interfészben. Az egyik érv emellett az, hogy a (4)-es kérdésre adott válaszban az első kérdőszónak megfelelő konstituens nem is fókusz, hanem topik:

- (14) *Jancsi_{TOP} Juliskával, Pali_{TOP} Marival, Géza_{TOP} pedig Jucival ment moziba.*

Egy további, a topikként való elemzés mellett szóló érvként hozhatjuk fel a már említett specifikussági feltételt, hiszen topikként is vagy határozott (azaz majdnem minden esetben egyúttal specifikus), vagy specifikus határozatlan főnévi kifejezések jelenhetnek meg (É. Kiss 1999). Azonban a Surányi (2006) által használt minimalista keret nem teszi explicitté, hogy hogyan lehet egy elemet topikként értelmezni, ha a szintaxisban nem topik, hanem például többszörös [Spec, FocP] pozícióban helyezkedik el. Az LFG-ben ezzel szemben majd lehetőség nyílik a grammatikai és a diskurzusfunkciók disszociációjára, azaz arra, hogy az egyik kérdőszót topikként, a másikat pedig fókuszként értelmezzük, míg a szintaxisban mindkettő egy diskurzus szempontjából semleges funkcionális projekció specifikálójában helyezkedjen el. Erre az LFG-s elemzés során később visszatérek.

Az első kérdéstípussal kapcsolatban két további problémára kell felhívni a figyelmet. Az első esetben mindkét kérdőszó az ige elé kerül, párlista olvasat nélkül, a második esetben pedig úgy áll elő a párlista olvasat, hogy csak egy kérdőszó áll a ragozott ige előtt. Tekintsük a következő példákat, ahol a kérdésekre nem párlista, hanem specifikus pár a válasz:

- (15) *Honnan hova hurcolkodik át? A Bem rakparti lakásból a Bajza utcai lakásba (hurcolkodik át).*
- (16) *Miből mivé alakul át az anyag? Szénsavból széndioxiddá (alakul át az anyag).*
- (17) *Miről mire fordít? Angolról németre (fordít).*

Észrevehetjük, hogy ebben a kérdéstípusban a két kérdőszó általában egy állapotváltozás, vagy egy folyamat elejére és végére utal, és az első kérdőszóra adott válasz nem tekinthető önmagában topiknak, mivel nem specifikus főnévi kifejezések is előfordulhatnak ebben a pozícióban:

- (18) *Egy lakásból a kollégiumba hurcolkodik át.*

Ha viszont a válaszban a kérdőszavaknak megfelelő összetevőket fókusz-
nak tekintjük, a régi problémához jutunk: két fókusz nem jelenhet meg a ma-
gyarban az ige előtt. Egy lehetséges megközelítés szerint ezekben a monda-
tokban komplex fókuszról van szó (Krifka (1992) így nevezi a többszörös
fókusz-*nak* azt a fajtáját, ahol tulajdonképpen egy pár áll fókuszban), ami kü-
lönbözik a valódi többszörös fókusztól (*multiple foci*), ahol két fókuszoperátor
szerepel. Esetünkben tehát a két elem együttesen foglalja el a szintaktikai fő-
kuszipozíciót.

Érdekes a szerkezetet összevetni más nyelvekkel. Lássunk egy francia
példát:

- (19) *D'où à où voyage-t-il?*
Honnan hova utazik?
- (20) *C'est de Paris à Rome qu'il voyage.*
ez.van -ból Párizs -ba Róma hogy.ő utazik
Párizsból Rómába utazik.

A franciában a magyar kizáró azonosítást végző fókusz megfelelője a
C'est-vel bevezetett cleft szerkezet, amelyben a válaszban a megfelelő kons-
tituensek szintén komplex egységként vesznek részt. Megállapíthatjuk, hogy
itt valójában nem is többszörös kérdésről, hanem egy két részből álló komp-
lex kérdésről van szó, amelyre komplex fókuszos szerkezet a válasz.

Vizsgáljuk meg most a következő példát:

- (21) „*Konkrétumokról, például, hogy (több évtizedes késéssel) mennyi
pénzt kéne mire fordítani* [kiemelés tőlem (G. A.)], és *hogy milyen
minisztériális rendeleteket kéne azonnali hatállyal meghozni, nem
ejtettek szót, de hát miért is legyenek pápábbak a pápánál.*”
(ÉLET ÉS IRODALOM, LIII. évfolyam, 6. szám, 2009. február 6.)

A kiemelt kérdő szerkezetre egyértelműen párlista a válasz, holott a (12)-
es példával ellentétben itt beékelődik egy elem a két kérdőszó közé, ami nem
más, mint maga a ragozott ige. A második kérdőszó tehát nem is a ragozott ige
előtti pozícióban áll, ami viszont a párlista választ váró magyar többszörös
kérdések ismérve. A példa különlegessége az, hogy benne egyik kérdőszó
sem specifikus, tehát sem a pontos célok, sem pedig az azokra szánt összegek
nem ismertek. A kérdés így is hangozhatna:

- (22) *Mire mennyi pénzt kéne fordítani?*

De ebben a formában a *mire* kérdőszó inkább szerepel specifikus, mint nem specifikus értelemben. Ha azonban a kérdőszavakat fordítva alkalmazzánk, a mondat agrammatikussá, vagy legalábbis marginálissá válik, hiszen a *mennyi pénzt* első kérdőszóként csak specifikus értelemben szerepelhet:

(23)^{??} *Mennyi pénzt mire kéne fordítani?* (Melyik összeget mire kéne fordítani?)

A jelen dolgozatban nem vállalkozhatok a probléma teljes körű megoldására, ehelyütt inkább csak megemlítem, hogy egy segédigét követő infinitívusz előtt is megjelenhet egy fókusz diskurzusfunkciójú elem, ami szintén érv lehet a konkrét szintaktikai pozíciók/projekciók és a diskurzusfunkciók elválasztása mellett. Molnár (2008) is felhívja a figyelmet arra a marginális esetre, amikor egy segédige mögött a fókusz egy igekötős infinitívusz elé kerül, azaz a fókusz ebben az esetben nem veti hátra az igevivőt:

(24) *Szeretnék most É_{N_F} elmenni színházba.* (Molnár 2008: 26)

(25) *Nem akarod TE_F felvágni a tortát?* (Molnár 2008: 26)

Végezetül megemlítnék még egy jelenséget, amely ellentmond annak a feltételezésnek, mely szerint a ragozott ige előtt csak egy fókusz lehetséges:

(26) *Na de BALÁZS_F mit evett?* (Kálmán 2001: 114)

A (26)-os példában, amennyiben a kérdőszavakat a fókusz egy fajtájának tekintjük, két fókusz található a ragozott ige előtt, ami egyébként a magyarban nem lehetséges. Egy elemzési lehetőség annak a feltételezése, hogy a kérdő fókusz másképpen viselkedik, mint a kontrasztív, és erre fogunk is további példákat látni a tanulmány hátralevő részében. A következő részben rátérek a specifikus pár-olvasatú többszörös kérdésekre.

2.2. Egy kérdőszó az ige előtt, a másik *in situ*

Az irodalomban hagyományosan csak *angol típusként* aposztrofált többszörös kérdésfajta a magyarban csak különféle megszorítások mellett alkalmazható:

(27) *Ki ment moziba kivel?*

Ezek a kérdések specifikus pár választ várnak, azaz a (27)-es példánál maradva, a kérdező tudja, hogy valaki ment moziba valaki mással, de nem tudja, kik voltak azok. A párlista válasz ebben az esetben nem elfogadható. Lipták (2001) megfigyeli, hogy a magyarban mindkét (minden) kérdőszónak ugyanahhoz a lexémához kell tartoznia, csak esetükben különbözhetnek, egyébként a kérdés agrammatikus:

(28) **Ki mondott mit?*

(29) **Ki ment el miért?*

Egy plauzibilis magyarázat szerint (Kálmán 2001) ennek az az oka, hogy ezzel a kérdéstípussal irányra is kérdezhetünk, pontosabban a két kérdőszó denotátuma közötti reláció irányára:

(30) *Ki szeretett bele kibe? (János Mariba, vagy Mari Jánosba?)*

Ebből következik, hogy a kérdőszavak által meghatározott halmazoknak egymásra mindkét irányban leképezhetőnek kell lenniük, és hogy ezekben a kérdésekben legtöbbször a *ki*, *mi* és *melyik* kérdőszavak és ragos alakjaik fordulnak elő.

Az irodalomban egyetértés van abban, hogy ez a szerkezet többszörös fókusz tartalmaz (É Kiss 1992; Surányi 2007), a megközelítések eltérnek azonban atekintetben, hogy az *in situ* kérdőszó hogy kerül fókuszpozícióba. A transzformációs elemzések mellett érvelnek, hogy ezek a kérdőszavak LF-mozgatás útján kapcsolódnak a [Spec, CP], vagy [Spec, FocP] pozícióban álló elemhez. Ez azt tükrözi, hogy ezen elméletek szerint egy adott hatókör felvétele csak a szintaxisban, szintaktikai folyamatok nyomán lehetséges. Ezzel szemben Mycock (2006) mellett érvel, hogy az *in situ* kérdőszavak a prozódiaiban fókuszálódnak, és hatókörrel is a prozodián keresztül rendelkeznek, azaz prozódiai prominenciájukat egyenértékűnek tekinti a mondat eleji kérdőszavak szintaktikai prominenciájával. Az itt felvázolt LFG elemzésben Mycock (2006) megközelítésére fogok támaszkodni.³

2.3. Többszörös kérdések mellérendeléssel

A magyar többszörös kérdések harmadik fajtájában mellérendelt kérdőszavakat találunk a ragozott ige előtt:

(31) *Ki és mikor ment moziba?*

Erre a kérdésfajta szintén specifikus pár a válasz, a párlista nem elfogadható. Ezt a típust az előző komplementerének tekinthetjük, azaz ez olyan kérdőszavak esetén lesz grammatikus, ahol a kérdőszavak nem tartoznak ugyanahhoz a lexémához, és többnyire az egyik kérdőszó szabad határozó.

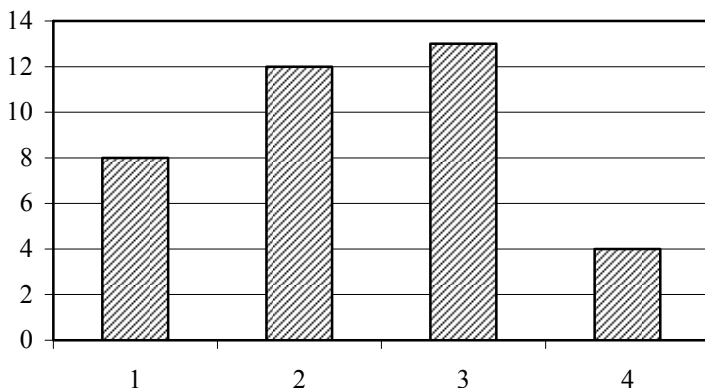
³ A ragozott ige utáni kérdőszó *in situ* pozíciójára utal az a megfigyelés, hogy pl. a franciában az ilyen típusú kérdésekben a *que* 'mit, egyéb ragozott alakok' kérdőszó *in situ* megfelelője, a *quoi* szerepel: *Qu'est-ce qui a rendu possible quoi?* ('Mi tett lehetővé mit?').

(32) **Ki és kivel ment moziba?*

Érdekes eset a *ki* és *mi* kérdőszavak illetve ragozott alakjaik kombinációja, hiszen két argumentumról van szó, amelyek azonban nem tartoznak ugyanahhoz a lexémához. Egy kérdőívben⁴ a következő szituációhoz kellett anyanyelvi beszélőknek kiválasztaniuk a leginkább odaillő többszörös kérdést:

Egy találmányról hallottál. Megkérdezed, hogy:

1. *ki mit talált fel.*
2. *ki talált fel mit.*
3. *ki és mit talált fel.*
4. *mit és ki talált fel.*

A meglehetősen szórt válaszokból kiderül, hogy a beszélők éppen a 2-es és a 3-as típus között hezitálnak, és nem szignifikánsan többen a mellérendelést preferálják.

Az ige előtti mellérendeléssel rokon a következő szerkezet:

(34) *Ki ment moziba és mikor?*

Bánréti (2007) szerint a (31)-es és a (34)-es szerkezet is elliptikus mondatként elemezhető, a (31)-esben hátraható, a (34)-esben előreható. Lipták (2001) és Skrabalova (2006) ezzel szemben amellett érvel, hogy csak a (34)-es szerkezet

⁴ A kérdőív a többszörös kérdések értelmezését és elfogadhatóságát vizsgálta 50 anyanyelvi beszélő megkérdezésével. Feldolgozása folyamatban van.

tekinthető elliptikusnak, a (31)-esben konstituensek mellérendelését találjuk. Vegyük sorra az emellett szóló érveket! Csak az ige előtti mellérendelés lehetséges akkor, ha a kérdőszavak kötelező vonzatok:

(35) **Ki talált fel és mit?*

Lipták (2001) felhívja a figyelmet továbbá az alanyi és tárgyas ragozás közötti különbségre ezekben a szerkezetekben:

(36) *Nem érdekel, hogy mit csinálsz és hogyan csinálsz.*

(37) *Nem érdekel, hogy [mit és hogyan] csinálsz.*

Amellett érvel, hogy a (37)-es nem lehet elliptikus szerkezet, hiszen akkor az igenek tárgyas ragozásban kellene állnia. Bánréti (2007) azonban megjegyzi, hogy a tárgy határozottságával való egyeztetés tekintetében az ellipsis szabálya a magyarban nem olyan szigorú, mint az idő- és módjelek esetében, azaz nem okoz problémát, ha az engedélyező és az ellipsis alá eső ige más ragozású.

A mellérendelés melletti harmadik érvként tekintünk azokat az igéket, amelyek tranzitívak, ám tárgyukat nem kötelező kitenni, azaz tranzitív és intranszitiv igeként is viselkedhetnek. Ezeknél az igéknél csak a tranzitív olvasat lehetséges az ige előtti mellérendeléskor, ha az egyik kérdőszó a tárgyra vonatkozik:

(38) *Mit és miért olvasott?*

(39) *Miért és mit olvasott?*

Ha azonban az elliptikus szerkezetet alkalmazzuk, két olvasat lehetséges, az egyikben mindkét tagmondat a tranzitív igét tartalmazza, a másikban az egyik a tranzitívát, másik az intranszitivát:

(40) *Mit olvasott és miért?* (csak tranzitív)

(41) *Miért olvasott és mit?* (intranszitiv+tranzitív, *Miért olvasott egyáltalán és mit olvasott?*)

Mindezeket figyelembe véve a jelen elemzésben a (31)-es szerkezetet mellérendelésnek, a (34)-est pedig elliptikusnak fogjuk tekinteni. A mellérendeléssel kapcsolatban két probléma is felmerül. Az egyik az, hogy a mellérendelt kérdőszavak eltérő kategóriájúak, és az ilyenek mellérendelése nem kérdőszavak esetén nem grammatikus:

(42) **Jancsi és tegnap ment moziba.*

Peterson (2004) és Skrabalova (2007) feltételezik, hogy a kérdőszavak mellérendelése azért grammatikus, mert hangsúlyosak, és közös a fókusz funkciójuk. Lipták (2001) szerint hangsúlyos elemeket a magyarban is egymás mellé lehet rendelni, függetlenül a funkciótól:

- (43) *Ide *[mindenki és mindig] / [MINDENKI és MINDIG] bejöhet.*

Ehhez kapcsolódik a második probléma. Két kérdő kifejezéssel ellentétben két nem kérdő fókusz nem mindig lehet egymás mellé rendelni a magyarban, többszörös fókusz esetén az egyik a ragozott ige után, *in situ* pozícióban áll:

- (44) **/?JÁNOS és KÉT FILMET nézett meg.*

Láthatjuk, hogy ez már a második különbség a kérdő és a nem kérdő fókusz között. Két kérdő fókuszt egymás mellé lehet rendelni, illetve egy kérdő és egy nem kérdő fókusz lehetséges a magyarban a ragozott ige előtt, míg két nem kérdő fókusz nem. Az LFG-ben éppen ezért jelölni fogom, hogy a fókusz kérdő-e vagy sem. Érdekes hozzátenni, hogy az irodalomban a kérdőszavak fókusz-státusza még korántsem eldöntött kérdés. Eckardt (2007) is elválasztja a kérdések szemantikai értelmezését (alternatívák bevezetése) a pragmatikai fókuszálástól. Elismeri, hogy a kérdések és a fókusz viselkedése (szintaxis, prozódia) sok nyelvben egybeesik, és mindkettő alternatívákat vezet be, de míg a kérdőszavak ezt a szemantikai interpretáció szintjén teszik, a nem kérdő fókusz egy másik, pragmatikai szinten. Szerinte a kérdőszavak tehát nem inherensen fókuszjegyek, a fő érv emellett pedig az, hogy a kérdőszavakat is lehet fókuszálni. Vessük össze a *mit* kérdőszó előfordulásait a következő példákban:

- (45) *Mit vett János?*

- (46) *János vett egy Ferrarit. MIT vett János???* (fókuszált kérdőszó)

- (47) *Csak azt kérdeztem, hogy MIT vett János (nem azt, hogy hol és mikor).*
(fókuszált kérdőszó)

Eckardt (2007) szerint tehát a kérdőszó a (45)-ös példában nem fókuszált, míg a másik kettőben igen. Ebben a tanulmányban a kérdőszavakat szintén megkülönböztetjük a fókusztól, azonban a kérdés pontos kidolgozása további kutatásokat igényel.

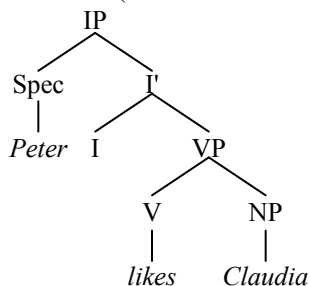
A következő alfejezetben ismertetem az LFG felépítését.

3. A Lexikai-Funkcionális Grammatika (LFG)

Az LFG egy az 1970-es években létrehozott nem transzformációs elmélet. Fő ismértve az, hogy eltérő információkat különböző szinteken ábrázolja, és ezeket párhuzamosan leképezi egymásra. Az LFG-s megközelítésben a szintaktikai szerkezet nem lehet univerzális, hiszen pl. az X-vonás elmélet könynyebben alkalmazható az angolhoz hasonló konfigurációs nyelvek megragadására, ahol a szintaktikai pozíció egyúttal grammatikai funkcióra is utal, mint a nem konfigurációs nyelvek ábrázolására, amilyen például a warlpiri, amelyben a grammatikai funkciókat sokkal inkább a morfológia és nem a szórend kódolja. Azt azonban az LFG sem vitatja, hogy létezik a mondatnak egy univerzális része, ilyenek például a predikátum–argumentum viszonyok, amelyeket külön szerkezetben, az f(unkcionális)-struktúrában jelenít meg. Nézzünk erre egy példát Abeillé (2007) alapján, amelyben a *Péter szereti Klaudiát* mondat angol és latin megfelelőinek reprezentációit vetjük össze:

(48) *Peter likes Claudia.*

C-struktúra: (összetevős szerkezet)

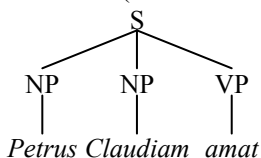

F-struktúra:

PRED	'like' ((↑ SUBJ), (↑ OBJ))'
TNS	pres
SUBJ	[PRED 'Peter']
OBJ	[PRED 'Claudia']

(49)a. *Petrus Claudiam amat.*

b. C-struktúra: (összetevős szerkezet)

F-struktúra:

PRED	'amat' ((↑ SUBJ), (↑ OBJ))'
TNS	pres
SUBJ	[PRED 'Petrus']
OBJ	[PRED 'Claudiam']

Érdekes külön felhívni a figyelmet a latinban a nem konfigurációs S csomópontra, amelyet azoknál a nyelveknél használnak, ahol az alany nem a [Spec, IP]-ben helyezkedik el, hanem az I komplementumán belül. Az S itt lapos szerkezetű (ez azonban nem minden nyelv esetében követelmény), ben-

ne az elemek bármilyen sorrendben követhetik egymást. A példából látható, hogy a szerkezeti különbségek ellenére a két mondatban közös az, hogy a predikátum a *szeret* ige megfelelője, amelynek mindkét esetben két argumentuma van, az alany és a tárgy. Az LFG-nek még egy fontos ismérve olvasható le a példából. Az LFG a grammatikai funkciókat (alany, tárgy) primitívumoknak tekinti, amelyek nem vezethetők le egy szintaktikai pozícióból. A tárgy tehát nem feltétlenül követi az igét, illetve ha nem követi, nem feltételezzük, hogy elmozgott a helyéről, hanem hogy a lapos szerkezet megengedi, hogy az ige egy szinten legyen az alannyal és a tárggyal.

Az LFG további fejlődése során az elemzés új és új szintjei váltak fontossá, többek közt az argumentumszerkezet, amely egy predikátum argumentumait és tematikus szerepeiket tartalmazza. Erre a szerkezetre nem térek ki bővebben a jelen elemzésben.

Annál inkább fontos szerepet játszik a többszörös kérdések kapcsán az információs szerkezet, amelynek jelentőségére King (1997) hívta fel a figyelmet. Előtte a diskurzusfunkciókat is az f-struktúra jelenítette meg, mégpedig úgy, hogy egy elemhez egyszerre grammatikai és diskurzusfunkció is tartozott, például az alany lehetett egyúttal a topik is. King (1997) szerint, aki ezt orosz példákon keresztül mutatja be, ez a megközelítés nem tenné lehetővé, hogy a predikátumot az argumentumai nélkül fókuszáljuk, hiszen az f-struktúrában a predikátum fókusszal való azonosítása egyben azoknak az alstruktúráknak a fókuszálását is maga után vonná, amelyeket a predikátum tartalmaz, holott az oroszban gyakori, hogy csak az ige kerül (kontrasztív) fókuszba. King (1997) ezért azt javasolja, hogy a diskurzusfunkciók egy külön struktúrában, az információs szerkezetben kapjanak helyet, méghozzá a csupasz predikátum értékeikkel (a bővítményeik nélkül).

Egy további érv az információs szerkezet mellett King (1997) szerint az, hogy az f- és i-struktúrának eltér az összetevős szerkezetük. Egy f-struktúrábeli konstituens nem feltétlenül alkot összetevőt az i-struktúrában is és fordítva. Egy példa erre az angol cleft-szerkezet, vagy a következő magyar példa (Komlósy, személyes közlés):

(50) *A PIROS ceruzát vitte el János (nem a zöldet).*

Ebben az esetben tehát szintaktikailag egy egész konstituens kerül az ige előtti pozícióba, míg az i-struktúrában valójában csak a *PIROS* kerül a fókusz halmozba, hiszen a szintaktikailag prominens konstituens többi része már ismert (ezt igazolja az is, hogy határozott névelővel áll), illetve nem tekinthető a diskurzus szempontjából prominensnek.

Itt kitérek arra, hogy milyen szempontok szerint soroljuk az elemeket az i-struktúra egyes halmazaiiba, de fontosnak tartom megjegyezni, hogy az i-struktúra pontos szerkezetének kialakítása további kutatásokat igényel, és ezzel kapcsolatban a szakirodalomban sincs egyetértés. Az információs szerkezet tehát az f-struktúrához hasonló mátrix, amely halmazokat tartalmaz, mint például a fókusz halmazt, a topik halmazt és a háttérinformációk halmazát. Ez azért fontos, mert egy mondatban több topik és több fókusz is lehetséges, a mondat többi része pedig a háttérinformáció halmazába fog tartozni. Mivel a fókusz és a topik fogalma rendkívül összetett, itt csak pár alapvető tulajdonságra fogok kitérni (Féry–Krifka 2007). Az összetevős szerkezetben a fókusz többnyire a mondat perifériáján helyezkedik el, a prozódiaiban pedig prominenciát kap. A topik szintén a mondat perifériáján jelenik meg, leginkább a mondat legelején, prozódiailag pedig külön intonációs frázist alkot. Szemantikailag a fókusz alternatívákat vezet be, (ha a kérdőszavakat fókusznak tekintjük, akkor alternatív proposíciókat, és a válaszban a fókusz jelöli, hogy a válasz melyik ezek közül), a topik pedig azt az entitást/halmazt jelöli, amelynek a vonatkozásában a kommentben megfogalmazott információk betagozódnak a *common ground*-ba.

A diskurzus szempontjából Butt és King (1996) két jegyet különböztet meg: új +/- és prominens +/- . Ezek kombinációit felhasználva definiálják a fókuszt (új +, prominens +), a topikot (új –, prominens +), a háttérinformációt (új –, prominens –) és a kiegészítő információt (új +, prominens –). Ez utóbbira a hindi-urdu leírásánál van szükség, ahol egyes összetevők, bár új információnak tekinthetők, mégis a mondat végén, az igével egy szinten helyezkednek el. Megjegyezzük, hogy a fókusz természetesen nem feltétlenül fejez ki a diskurzus szempontjából új információt, szerepe lehet a kontrasztivitás kifejezése is. Ebben az elemzésben csak a topikot, a fókuszt és a háttérinformációt fogjuk megkülönböztetni, hangsúlyozva, hogy az információs szerkezet felépítése más elemzésekben kis mértékben eltérhet ettől.

Mint említettem, az LFG összetevős szerkezete tulajdonképpen egy rugalmas X-vonás elméletnek felel meg, ahol még a fej sem kötelező, továbbá megengedettek az exocentrikus konstituensek. Kérdés tehát, hogy milyen szerkezetet tulajdonítsunk a magyarnak. Az LFG nem tartalmaz csak diskurzusfunkcióval bíró elemek (topik, fókusz) számára létrehozott funkcionális projekciókat. Börjars et al. (1999) amellett érvelnek, hogy a magyarban (egy LFG elemzés keretében) nem célszerű feltételezni sem TopP-t, sem QP-t, sem pedig FocP-t, hiszen ezek fejezője mindig üres, és

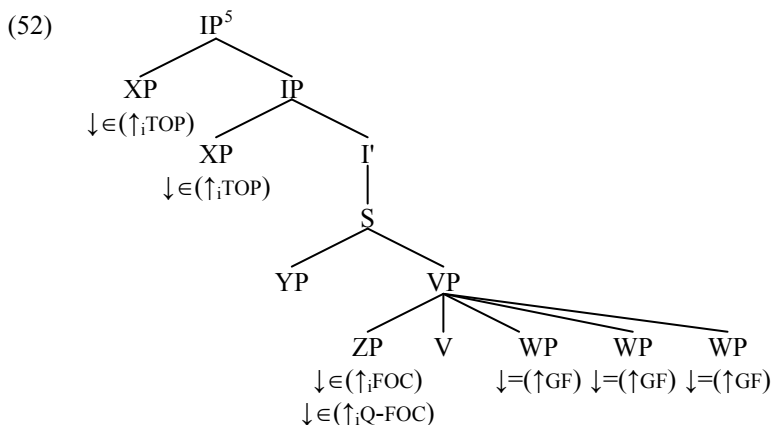
csak a specifikálójukban elhelyezkedő kvantor vagy topik, illetve fókusz motiválja jelenlétüket a szerkezetben. Kivételt képez ez alól a FocP, hiszen a transzformációs elemzésekben az ige ennek a fejpozíciójába mozog. Börjars et al. (1999) szerint azonban erre sincs szükség egy olyan elméletben, ahol nem feltételezzük, hogy a fókuszjegyet (mint az esetet) adni, illetve ellenőrizni kell. Az LFG-ben ezt pusztán annotációk helyettesítik a c-struktúrában. Egy további érv, ami a FocP és az igemozgatás ellen szól az, hogy az igekötő a magyarban nem követi mindig közvetlenül az igét, holott ezt várnánk, ha feltételezzük, hogy az ige a V-ből F-be mozog:

(51) *MARI keresett minket fel (és nem Ilona).* (Börjars et al 1999 : 16)

A szerzők egy többszörös VP struktúrát vázolnak fel, amelyben a fókusz a legalsó lapos VP specifikálójában helyezkedik el, és OT-típusú megszorítások gondoskodnak arról, hogy szomszédos legyen az igével. A kvantorok és a topik(ok) a külső VP rétegek specifikálóit foglalják el. Ehelyütt azonban egy eltérő szerkezetre teszek javaslatot, amely jobban kifejezi a fókusz és a többi kommentelőzmény, illetve a topik eltérő tulajdonságait.

Dalrymple (2001) szerint a funkcionális kategóriák nyelvről nyelvre változnak, meglétüket minden nyelvben indokolni kell. Ennek megfelelően az I fej pozícióját egy ragozott ige vagy segédige töltheti be, a C fejt pedig szintén egy ige kategóriájú elem, például inverzió során. Az oroszban csak a ragozatlan ige kerül a VP-be, a ragozott ige az I-fejbe, a topik és a kontrasztív fókusz a [Spec, IP]-be, a kérdőszavak pedig a [Spec, CP]-be (King 1995).

A magyarban a már bemutatott S-kategória felvételét az indokolja, hogy a magyar egy belső alanyú nyelv (Komlósy 2001), tehát az ige a szerkezetben testvércsomópontja lehet az összes argumentumának, így az alany is, a szórend az ige után pedig nem kötött. Az alany tehát nem a hagyományos [Spec, IP] pozícióban helyezkedik el, mivel helye nem adott, és nem előzi meg feltétlenül az igét. A fókusz is a magyarban nem feltételezzük külön pozíciót, az igét közvetlenül megelőző pozíció kaphatja meg a fókusz jelző annotációt, amennyiben van fókusz a mondatban. Az ige előtti mondatrész a magyarban hierarchikus. Itt helyezkedik el a topik, utána pedig az ún. kommentelőzmények (kvantorok, stb). Mivel a topik mindig a mondat legelején helyezkedik el, indokoltnak tartom az iterálható IP kategóriát felvenni, amelynek specifikálójába kerül a topik (több topik esetén az IP iterálható). Az S és az IP csomópontok segítségével fejezem ki tehát a magyar mondat szerkezet kettősségét, az ige előtti hierarchikus és az ige utáni lapos struktúrát. A javasolt szerkezet a következő:

Az annotált újraíró szabályok pedig, amelyekből a fókuszos mondatok felépülnek, a következők:

- (53) $IP \rightarrow NP \quad IP$
 $\downarrow \in (\uparrow_i TOP)$
 $\downarrow = (\uparrow GF)$

Ez a szabály arra utal, hogy a konstituens, amely az iterálható IP specifikálójában foglal helyet, a topik halmaz eleme az i-struktúrában, az f-struktúrában pedig bármelyik grammatikai funkciót betöltheti.

- (54) $IP \rightarrow NP \quad I'$
 $\downarrow \in (\uparrow_i TOP)$
 $\downarrow = (\uparrow GF)$

⁵ Az YP a kommentelőzmények pozíciója, amely tehát mindenképpen követi a topikokat, de megelőzi a fókuszot. A WP-k pedig alulspecifikált grammatikai funkciókra utalnak, ahol helyet kaphatnak az argumentumok, beleértve az alanyt is. Az anonim lektor problémaként jegyezte meg, hogy az IP-nek nincs feje a szerkezetben, és a fej opcionális voltára a szabályok sem utalnak. A magyar mondat s-struktúrája az LFG-ben azonban még vitatott kérdés, a szerző javaslata szerint esetleg a következő mondatok segédigéi foglalhatják el az I pozíciót:

- (i) *Melyiket **fogjuk** mikor elkezdni?*
(ii) *Mit **lehet** melyik csoportban tanítani?*
(iii) *Mennyi pénzt **kéne** mire fordítani?* = (21)

Ez a megközelítés illeszkedne azon elemzések sorába, amelyekben az I igék/segédigék számára van fenntartva, specifikálójában pedig diskurzusfunkcióval (is) bíró elemek kapnak helyet. A kérdés eldöntése azonban itt nem áll módomban.

(55) $I' \rightarrow S$

(56) $S \rightarrow YP \quad VP$

(57) $VP \rightarrow ZP \qquad \qquad \qquad > V > WP \quad WP \quad WP$
 $\downarrow \in (\uparrow_i \text{FOC}) / \downarrow \in (\uparrow_i \text{Q-FOC})$
 $\downarrow = (\uparrow \text{GF})$

A fókusz a V testvére, és a szabály egyúttal arról is számot ad, hogy fókuszos mondat esetén az ige közvetlenül követi a fókuszt, az ige után az elemek sorrendje azonban szabad. Ezt lineáris precedencia szabálynak hívják (Dalrymple et al. 1995), amelyet az LFG formalizmusa a c-struktúrán definiál.

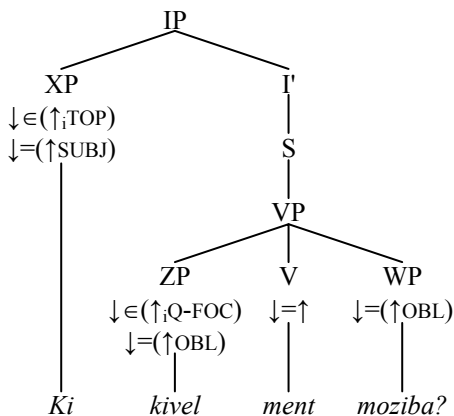
A következőkben rátérek az egyes kérdésfajták lehetséges LFG elemzéseire.

4. Elemzési javaslatok

4.1. Minden kérdőszó preverbális pozícióban

Az LFG-ben az eltérő szerkezeteknek köszönhetően lehetőség nyílik a grammatikai és diskurzusfunkciók teljes szétválasztására, azaz a szintaktikai reprezentációban nincs szükség TopP-re, csupán a diskurzus szempontjából semleges funkcionális projekciókra és a megfelelő annotációkra. Ilyen módon a topik és a fókusz az információs struktúra, nem pedig a szintaxis alkotóelemei. Tekintsük először a c-struktúrát:

(58) c-struktúra:

Az f-és i-struktúrák pedig a következők:

(59) F-struktúra:

PRED	'megy' $\langle (\uparrow \text{SUBJ}), (\uparrow \text{OBL}), (\uparrow \text{OBL LOC}) \rangle$
TNS	<i>past</i>
SUBJ	[PRED 'ki']
OBL	[PRED 'kivel']
OBL LOC	[PRED 'moziba']

(60) I-struktúra:

TOP	'ki'
Q - FOC	'kivel'
HÁTTÉR	'ment moziba'

Az első kérdőszó az információs szerkezetben a topik, a második pedig a fókusz halmazába tartozik, a mondat fennmaradó része pedig háttérinformációnak tekinthető.

4.2. Egy kérdőszó preverbális pozícióban, a többi in situ

Ennél a kérdéstípusnál megszorításokat kell megfogalmazni arra vonatkozóan, hogy milyen kérdőszavak szerepelhetnek ezekben a pozíciókban, hiszen ezek a magyarban csak argumentumok lehetnek, és egy lexémához kell tartozniuk. Az LFG formalizmusa lehetőséget ad a struktúrában egymástól távol elhelyezkedő elemek közötti kapcsolatok megragadására is.

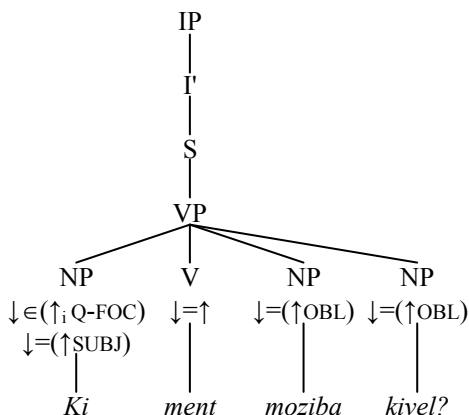
$$\begin{array}{ccc}
 (61) & \text{VP} \rightarrow \text{XP} & \text{V} \quad \text{WP} \\
 & \downarrow \in (\uparrow; \text{Q-FOC}) & \downarrow = (\uparrow \text{GF}) \\
 & \downarrow = (\uparrow \text{GF}) & (\uparrow \text{GF PRONTYPE}) = \text{WH}_\alpha \\
 & (\downarrow \text{PRONTYPE}) = {}_c \text{WH} & (\uparrow \text{Q-FOC PRONTYPE}) = {}_c \text{WH}_\alpha
 \end{array}$$

A (61)-es szabály azt mondja ki, hogy a VP specifikálójában elhelyezkedő összetevő bármely grammatikai funkciót betöltheti az f-struktúrában, az i-struktúrában pedig a Q-FOC halmazba tartozik. A harmadik sor azt a megszorítást fejezi ki, hogy ebben az összetevőben szerepelnie kell egy kérdő névmásnak. A szabály második, WP alatti része több megszorítást is magában foglal, hiszen egy preverbális kérdőszó a magyarban mindig lehetséges, ám a második, posztverbális kérdőszó jelenléte és kategóriája függ az elsőtől. A szabály szerint a WP összetevő szintén bármelyik grammatikai funkciót

betöltheti, ám a struktúrában följebb szerepelnie kell még egy kérdőszónak, és a két kérdő névmásnak a lexéma szintjén meg kell egyeznie. További pontosítások is lehetségesek, amelyek kimondják, hogy az esetet kivéve milyen jegyeikben egyeznek meg, ezektől azonban most eltekintek.

A javasolt c-, f-, és i-struktúrát a következőkben mutatom be:

(62)

Az *in situ* kérdőszó fókuszálását nem itt annotálom, hiszen ez az információ nem a szintaxisból, hanem a prozódiaiból származik (Mycock 2006; Brody 1990). Az információs szerkezetben azonban már mindkét kérdőszó a fókusz halmazba tartozik:

(63) F-struktúra:

PRED	'megy'⟨(↑ SUBJ), (↑ OBL), (↑ OBL LOC)⟩'
TNS	<i>past</i>
SUBJ	[PRED 'ki']
OBL	[PRED 'kivel']
OBL LOC	[PRED 'moziba']

(64) I-struktúra:

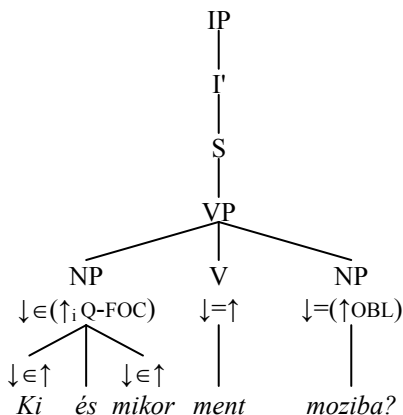
Q - FOC	'ki'
	'kivel'
HÁTTÉR	'ment moziba'

A két eddig tárgyalt kérdéstípus a c- és az i-struktúrában is különbözik egymástól. Az eltérő i-struktúrákból adódik, hogy más lesz az olvasatuk, azaz hogy az egyik párlista, a másik pedig specifikus pár választ vár. Az i- és a szemantikai struktúra nyilvánvaló összefüggéseinek pontos kidolgozása további kutatásokat igényel. Végül térjünk rá a harmadik kérdéstípusra!

4.3. Többszörös kérdések mellérendeléssel

Mint már láttuk, a magyarban a kérdőszavakat egymás mellé lehet rendelni, holott két fókusz mellérendelése általában nem grammatikus. Ebben a szerkezetben továbbá az a meglepő, hogy két eltérő grammatikai funkciójú elemet egymás mellé lehet rendelni, ami általában szintén agrammatikus. Az LFG a koordinációt a funkciók szintjén kezeli, és egy olyan halmazként reprezentálja, amelynek az azonos funkciójú összetevők az elemei. A kérdőszavak közös funkciója a Q-FOC, ezt tekintjük tehát a mellérendelés alapjának. Peterson (2004) szerint a mellérendelés az f-struktúra része, de az i-struktúra megjelenésével párhuzamosan azt is fel kell tételeznünk, hogy az azonos funkció alapján történő koordináció jelölhető mind az f-, mind az i-struktúrában, és a kölcsönös leképezéseknek köszönhetően a c-struktúrában is megjelenik:

(65)

(66) F-struktúra:

PRED	'megy'⟨(↑SUBJ), (↑OBL), (↑OBL LOC)⟩'
TNS	<i>past</i>
SUBJ	[PRED 'ki']
OBL	[PRED 'mikor']
OBL LOC	[PRED 'moziba']

(67) I-struktúra:

Q - FOC	'ki'
	'mikor'
HÁTTÉR	'ment moziba'

A mellérendelés expliciten a szintaxisban és az i-struktúrában látható.

5. Összegzés

A magyarban háromféle többszörös kérdésfajtát különböztettem meg, amelyek mind kihívást jelentenek a széles körben elfogadott szintaktikai elemzések számára. A kontrasztív fókusszal szemben ugyanis a kérdőszavakból több is megjelenhet preverbális pozícióban, a kérdőszavakat az eltérő kategóriájuk ellenére egymás mellé lehet rendelni, illetve a kérdőszavak használata a többszörös kérdésekben több olyan megszorításnak is alá van vetve (funkció, szintaktikai pozíció, kategória), amelyeket az eddigi elemzésekben nehéz volt megragadni. A dolgozatban egy nem transzformációs megközelítés első lépéseit vázoltam fel a Lexikai-Funkcionális grammatika keretében, melynek lényege az összetevős, a funkcionális és a diskurzus információk szisztematikus elválasztása és egymásra történő leképezése. Amellett érveltem, hogy a preverbális kérdőszavak egy része topikként értelmeződik az információs szerkezetben, illetve hogy az eltérő kategóriájú kérdőszavak mellérendelése a közös diskurzusfunkciónak köszönhető, és az információs szerkezet szintjén történik. Az említett megszorításokat a c-struktúra újraírászábaainak annotációiban próbáltam megadni, felhasználva az LFG formalizmusát, amely lehetővé teszi, hogy két egymástól távol lévő elem kontrollviszonyait is explicitté tegyük. További kutatások szükségesek még azonban a szemantikai szerkezet és az információs szerkezet egymásra történő leképezésének és összefüggéseinek feltárásához.

Hivatkozások

- Abeillé, Anne 2007. *Les grammaires d'unification*. Paris, Lavoisier.
- Bánréti Zoltán 2007. *A mellérendelés és az ellipszis nyelvtana a magyarban*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Börjars, Kersti – John Payne – Erika Chisarik 1999. On the justification for functional categories in LFG. In Miriam Butt – Tracy Holloway King (szerk.) *Proceedings of the LFG99 Conference*. CSLI. csli-publications.stanford.edu/LFG/4/borjarsetal/lfg99-borjarsetal.html
- Brody, Michael 1990. Remarks on the order of elements in the Hungarian focus field. In István Kenesei (szerk.) *Approaches to Hungarian* 3. Szeged, JATE. 95–121.
- Butt, Miriam – Tracy Holloway King 1996. *Structural topic and focus without movement*. In Miriam Butt – Tracy Holloway King (szerk.) *Proceedings of the LFG96 Conference*. CSLI. <http://csli-publications.stanford.edu/LFG/1/butt.ps>
- Chomsky, Noam 1981. *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht, Foris Publication.
- Chomsky, Noam 1995. *The Minimalist Program*. Cambridge, MA, The MIT Press.
- Dalrymple, Mary – Ronald M. Kaplan – John T. Maxwell – Annie Zaenen (szerk.) 1995. *Formal Issues in Lexical-Functional Grammar*. Stanford, CSLI.
- Dalrymple, Mary 2001. *Lexical-Functional Grammar*. New York, Academic Press.
- Eckardt, Regine 2007. *Inherent Focus on Wh-phrases*. Kézirat. Göttingen, Proceedings of SuB 11, 2006. UFP, Barcelona
- É. Kiss Katalin 1992. A többszörös kérdésekről. In Hunyadi László – Lengyel Zsolt – Klaudy Kinga – Székely Gábor (szerk.) *Könyv Papp Ferencnek*. Debrecen, KLTE. 79–90.
- É. Kiss, Katalin 1993. Wh-movement and specificity. *Natural Language and Linguistic Theory* 11/1. 85–120.
- É. Kiss Katalin 1999. Mondattan. In É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter. *Új magyar nyelvtan*. Budapest, Osiris. 1–184.
- Féry, Caroline – Manfred Krifka 2007. *Information Structure*. Kézirat. www.sfb632.uni-potsdam.de/~fery/NeuePapiere/Seoul%20paper.pdf
- Kálmán László (szerk.) 2001. *Magyar leíró nyelvtan. Mondattan 1*. MTA-ELTE Elméleti nyelvészeti szakcsoport. Budapest, Tinta Könyvkiadó.

- Kiefer Ferenc 2007. *Jelentésmélelet*. Budapest, Corvina.
- King, Tracy Holloway 1995. *Configuring Topic and Focus in Russian*. Stanford University dissertation. CSLI Publications.
- King, Tracy Holloway 1997. Focus domains and information structure. In Miriam Butt – Tracy Holloway King (szerk.) *Proceedings of the LFG99 Conference*. CSLI.
<http://csli-publications.stanford.edu/LFG/2/king/king-lfg97.pdf>
- Komlósy András 2001. *A lexikai-funkcionális grammatika mondattanának alapfogalmai*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Krifka, Manfred (1992). A compositional semantics for multiple focus constructions. In Jacobs Joachim (szerk.) *Informationsstruktur und Grammatik*. Opladen, Westdeutscher Verlag. 17–53.
- Kuno, Susumu – Ken-ichi Takami 1993. *Grammar and Discourse Principles: Functional Syntax and GB Theory*. Chicago, Chicago University Press.
- Lipták, Anikó 2001. *On the Syntax of Wh-items in Hungarian*. Utrecht, LOT.
- Molnár, Cecília 2008. *Szintaxis és/vagy szemantika? Néhány magyar mondatnyi jelenség vizsgálata*. Szakdolgozat. ELTE BTK Elméleti nyelvészet szak.
- Mycock, Louise 2006. *A New Typology of Wh-Questions*. PhD Thesis. Manchester University.
- Newson, Mark – Vili Maunula 2006. Whose side is the focus on? *The Even Yearbook* 7. Budapest, ELTE. ???–???
- Peterson, Peter G. 2004. Coordination: Consequences of a Lexical-Functional Account. *Natural Language and Linguistic Theory* 22. 643–679.
- Rizzi, Luigi 1997. The fine structure of the left periphery. In Liliane Haegeman (szerk.) *Elements of Grammar*. Dordrecht, Kluwer. 281–337.
- Skrabalova, Hana 2006. Parataxe apparente et coordination des interrogatifs en tchèqe. In *Faits de langue 28: Coordination et subordination. Diversité des langues et modélisations*. Paris, Orphrys. 231–242.
- Surányi, Balázs 2006. Mechanisms of wh-saturation and interpretation in multiple wh movement. In Lisa Lai-Sen Cheng – Norbert Corver (szerk.) *Wh-Movement Moving On*. Cambridge MA, London, The MIT Press. 289–318.
- Surányi, Balázs (2007) Focus structure and the interpretation of multiple questions. In *On Information Structure, Meaning and Form*. In Kerstin Schwabe – Susanne Winkler (szerk.) Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins. 229–253.